

מנחות כה

משה שווערד

1. ספר המצות להרמב"ם - מצות עשה - מצוה כ

היא שצונו לבנות בית עבודה בו יהיה ההקרבה והבערת האש תמיד ואליו תהיה ההליכה והעליה לרגל והקבוצ בל שנה והוא אמרו ית' ועשו לי מקדש ולשון ספרי שלש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק הנה התבאר שבנין בית הבחירה מצוה בפני עצמה וכבר בארנו שזה הכלל כולל חלקים ושהמנורה והשלחן והמזבח וזולתם כלם הם מחלקי המקדש והכל יקרא מקדש וכבר יחד הצווי בכל חלק וחלק ...

2. השגות הרמב"ן על ספר המצות - מנין מצות עשה

ומצוה זו עם פשיטותה בכתוב ואריכות התורה בביאורה לא ראיתי לבעל הלכות שימנה אותה, אבל מנה בלאוין "מחוסר בגדים ששימש". ודעתו זאת לומר דכיון דאין בלבישת בגדים שלא בשעת העבודה שום מצוה, אינו אלא הכשר העבודה שאם עבד בפחות מהן או ביותר תפסל עבודתו, והנה הוא חלק ממצות העבודה. ואם היינו מונין זה מצוה היה ראוי שתמנה מצות בגדי לבן ביום הכפורים מצוה אחרת, כמות זה כן מות זה, וכן ראוי למנות בגדי כהן גדול מצוה ובגדי כהן הדיוט מצוה שנית, אבל כולם חלקים מחלקי העבודה המצוה ממנו יתברך בימים הנאמרים בהן וכבר התבאר שאין מונין חלקי המצות. ולכן מונין חלקי המצות. ולכן לא נמנה אנחנו עשיית השלחן והמנורה והמזבח מצוה, מפני שנצטוינו לשום לחם לפני ה' תמיד וצוה אותנו בהכשר העבודה הזאת שהיא לשום אותו בשלחן מפואר, ושיסדור [עליו בענין כן, וצונו יתברך בהדלקת הנר לפניו, וסדר] לנו שתהיה ההדלקה הזו במנורת זהב משקלה וענינה כן וכן, והנה הם תשמישי קדושה. ולא הוכשר בעיני הטעם שכתב בו הרב שאמר "שהם חלקים מחלקי המקדש", לפי שאין הכלים מן הבית אבל הם שתיים מצות ואינם מעכבות זו את זו, ומקריבין בבית אע"פ שאין בו כלים אלו. ...

3. חידושי בתרא

תל' כה. מתני' ר' ישמעאל אומר ארבעתן ארבע מצות. יש דמקשים דלכאורה יש להסתפק בר"י אי מקיים מצוותו בחד, ואידך הוי מצוה בעלמא, או דגם לר"י צריך ד' כדי ללובשו לכתחילה, וע"ל לז: דהקשה מאי בינייהו, ולא תירצו דנ"מ אי יכול ללובשו לכתחילה, ומוכח דגם לר' אינו יכול. וכן קבע הרשב"א ז"ל בהדיא לקמן לז: . ועל זה גופא יש דמקשים דקשה לר' ישמעאל דמאי נפ"מ בין זה לתכלת, דק"ל דאינו מערב הלבן ואע"ג דלכתחילה צריכים תכלת להמצות וה"ג כל הכנסות הוי רק לכתחילה. וע"ש ברשב"א ז"ל ונ"ל דאפי' לר' ישמעאל לא קיים מצות ציצית אם אין בטלית ד' ציציות כדפרש"י דפי' בין למר ובין למר בעי ד' ציציות כדכתיב על ד' כנפות כסותך, ר"ל כשהזהיר רחמנא על הגדילים בעי ד' ציציות על ד' כנפות משמע דאי ליכא ד' ציציות לא קיים מצות גדילים כלל ע"כ. [והיש דמקשים חילקו דשאני התם דלבן ותכלת הוי מצוה א' הלכך אי אינו מקיים התכלת מ"מ קיים הלבן, ולא ביטל מ"ע רק חלק ממ"ע, וליכא איסור בזה, משא"כ הכא דכל כנף הוי מ"ע לבדו הלכך מבטלן].

4. תוספות מסכת מנחות דף כה עמוד א ד"ה שבעה קני

שבעה קני מנורה - תימה דלא חשיב גביעים פרחים וכפתורים דמעכבין זה את זה כדאמרינן בגמ' ושמא משום דליתנהו בשאר מיני מתכות, מ"ר.

5. יד בנימין

שם בגמ' צאה זהב צאה ככר. נ"צ עי' צ"ליקוטי הלכות" שהכר אינו מעכב צדיעצד דהא לא מצינו צתורה שישנה עליו הכתוב לעכב, וגם "יהיו" לעכובא לא קאי עלי' דהא כתיב לבסוף אחר תיבת יהיו. ועוד הביא כדמות ראה מהא דאיתא ציו"ד סוף סי' קמ"א דאסור לעשות תצנית מנורה, ולא מישתמיט שום אחד מהפוסקים לומר דאם עשאה של זהב אינו אסור אלא"כ משקלה ככר אלא ודאי דהכר אינו לעיכובא ע"כ.

6. יד בנימין

שם בגמ' צאה זהב צאה גזיעים כפתורים ופרחים כו'. איתא בגמ' לקמן

שם והצאנו לקמן עמו' צ' יעוי"ש. מיהו כ"ו יתכן לכא' רק אם נאמר די' מנזה מיוחדת מן התורה צמורה של זהב דוקא אבל אם אין חילוק מן התורה צין של זהב לצין שאר מיני מתכות (וכדמרצ' לקמן מכלל ופרט וכלל דכשירה אף בשאר מיני מתכות או כדמרצ' לעיל מ"תיעשה") א"כ לפי"ז ליכא לפרש דמעכצין זא"ז הוא לענין שלא קיים המנזה של מנורת זהב דהא צלא"ה אין מנזה מיוחדת בשל זהב דוקא ודו"ק. ולעצם הדבר אם יש מנזה מיוחדת בשל זהב דוקא כחצנו מזה בתוד"ה דתניא, ולקמן עמו' צ' בגמ' ד"ה מנורה יעוי"ש.

[ובמאמרו"ד שליט"א שמעתי עוד נד להסתפק בזה דשמא הא דמעכצין זא"ז הוא לענין שלא קיים המנזה של "מנורת זהב" והיינו דאיתת מקיים המנזה של מנורת זהב רק בתנאי שהי' זה גזיעים כפתורים ופרחים. אבל לעולם כשירה המנורה להדליק זה אף צלא גזיעים כו' ומשום דלא גרע ממנורה של שאר מיני מתכות דכשירה אף צלא גזיעים כפתורים ופרחים ודו"ק, וקצת סמך לזה יש להביא מלשון הגאון ז"ל ציו"ד

7. יד בנימין

שם בגמ' אינה צאה זהב אינה צאה גזיעים כפתורים ופרחים. מלשון הגמ' משמע דלכתחילה אין עושה זהו גזיעים כפתורים ופרחים, וכן פירש"י להדיא אינה צריכה לצא גזיעים כו'. ויש להסתפק אי רק א"צ או שיש הקפדה בדוקא שלא לעשות, ועי' משנל"מ צפ"ג מצית הצחירה שמדייק מלשון הרמב"ם שיש הקפדה שלא לעשות ומחלק שם צין הדין של אינה צאה זהב אינה צאה ככר ואינה צאה מקשה דהתם אי צעי שפיר עבד יעוי"ש.

8. ספר החינוך פרשת בהעלותך מצוה שפד- מצות תקיעת חצוצרות במקדש ובמלחמה

(א) לתקוע בחצוצרות במקדש בכל יום בהקריב כל קרבן, וכמו כן בשעת הצרות, שנאמר [במדבר י', ט'] וכי תבאו מלחמה וגו'. וכתוב אחריו גם כן [שם, י'] וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם וגו'. **ואף על פי שהזהיר הכתוב ביום שמחה ומועד**

וראש חדש, לאו דוקא, דבכל יום היו תוקעין במקדש בחצוצרות על הקרבן, וכן מבואר בראש השנה פרק ראווה בית דין [כ"ט ע"א] שאמרו שם, הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים ליום וישראלים, ומתמאה תלמודא עלה בגמרא, פשיטא. אי הני לא מחייבי מאי בו מחייבי. ומהדר ליה, כהנים איצטריקא ליה, סלקא דעתך אמינא הואיל וכתוב [שם כ"ט, א'] יום תרועה וגו', והני כהני הואיל ואיתנהו בתקיעה דכל השנה כולה, דכתיב ותקעתם בחצוצרות על עלתיכם וגו', ומהדר ליה, מי דמי, התם חצוצרות הכא שופר. **למדנו מכל מקום, דבכל השנה כולה, כלומר בכל יום ויום, איכא**

חצוצרות במקדש. ואמרו במסכת ערכין פרק שני [י"ג ע"א] אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעה במקדש, ולא מוסיפין על ארבעים ושמונה.

משרשי המצוה, לפי שבשעת הקרבן היו צריכין לכוון דעתם יפה בענינו כמו שידוע שהוא נפסל במחשבות ידועות, וגם כן צריך הקרבן כוונה שלמה לפני אדון הכל שצוינו עליו, וגם כן בעת הצרה צריך האדם כיוון גדול בהתחננו לפי בוראו שירחם עליו ויצילהו מצרתו, ולכן נצטוו בתקיעת החצוצרות בעתים אלה. לפי שהאדם מהותו בעל חומר צריך התעוררות גדול אל הדברים. כי הטבע מבלי מעיר יעמוד כישן, ואין דבר יעוררהו כמו קולות הנגון, ידוע הדבר, וכל שכן קול החצוצרות שהוא הקול הגדול שבכל כלי נגון. ועוד יש תועלת נמצא בקול החצוצרות לפי הדומה, מלבד ההתעוררות אל הכוונה, כי בכח הקולות יסיר האדם מלבו מחשבת שאר עסקי העולם ולא יתן לב באותה שעה כי אם בדבר הקרבן, ומה אריך וידוע זה לכל אשר הטא אוזן לשמוע חצוצרות וקול שופר בכוונה.

9. רמב"ם יד החזקה הלכות תעניות פרק א

(א) **מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור** (במדבר י') על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו: (ב) **ודבר זה מדרכי התשובה הוא שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב (ירמיהו ה') עונותיכם הטו וגו' וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם:**

10. מגיד משנה על הלכות תעניות פרק א הלכה א

מצות עשה מן התורה וכו'. זה מבואר בכתוב ומפורש בספרי. וראיתי לרבינו בספר המצות שלן שמנה תרועה זו ותקיעה שבשעת הקרבנות במצוה אחת. ותמה אני למה שהרי שני פסוקים הם בכתוב. ונראה שדעתו ז"ל שהמצוה היא אחת כללית לתקוע בחצוצרות במקדש בעת הקרבנות ובעת הצרות בין במקדש בין בגבולין ואין ראוי למנותן בשתי מצות ועוד צ"ע. ויתר הדברים שכתב רבינו כאן דברים ברורים וראויין אליו ומפורשים בספרא ובספרי:

• ספר מנחת חינוך - מצוה שפד - אות א

לתקוע בחצוצרות במקדש בכל יום בבוקר וכו' וכמו כן בשעת הצרות וכו'. הרב המחבר נמשך אחר דעת הר"מ [סה"מ מצוה נ"ט] דשתי מצוות אלו הן מצוה אחת במנין התרי"ג. ודין חצוצרות במקדש מבואר בר"מ פ"ג מכלי המקדש הל' ה', ודין חצוצרות בעת צרה מבואר בר"מ פ"א מתעניות ה"א. ועיין בהרב המגיד שם שתמה על הר"מ שכללן במצוה אחת, ולמה לא ימנה בשתי מצוות שהם שני פסוקים, וכתב שהמצוה היא כללית וכו', ומ"מ הניח בצ"ע. ...

11. ספר מנחת חינוך - מצוה שפד - אות ב

והנה מצוה זו על הכהנים, שנאמר [במדבר י', ח'] ובני אהרן וגו'. ובהלכות כלי המקדש כאן כתב הר"מ בימי המועדים וכו' היו הכהנים תוקעים בחצוצרות וכו', ובהלכות תעניות לא כתב הר"מ דכהנים תוקעין, וסמך עצמו על מה שכתב שם פ"ד הט"ו תקעו בני אהרן וכו', אף ששם מירי במקדש עי"ש בהי"ז, מכל מקום לענין זה נראה דאין חילוק, כיון דהיא מצות עשה על הכהנים כמו שכתוב בתורה, בכל ענין הכהנים תוקעין. ואינו מבואר אם כהנים בעלי מומים כשרים לזה, ולא נזכר בר"מ...

12. דף על הדף מסכת מנחות דף כח עמוד ב

בגמ': כל הכלים שעשה משה כשרים לו וכשרים לדורות, חצוצרות כשרות לו ופסולות לדורות וכו'. כתב בספר אלה הדברים (פר' בעלותך אות רכ"ט): יש להבין מדוע שונים הארון והלוחות, השלחן והמנורה שיכלו לעבור ממשה לדורות, ואילו החצוצרות לא עברו לדורות.
ונראה לומר, דהחצוצרות שנועדו גם למקרא העדה, הרי שכל דור זקוק לחצוצרות משלו, והחצוצרות מדור שעבר אינם מתאימים לדור זה, כי למקרא העדה, כל דור מבין את שפת הדור שלו, וקשה לו להבין את שפת הדור שעבר, וע"כ דור דור וחצוצרותיו, דור דור ודורשינו.

13. חידושי בתרא

תלד' כח: ר' יוסי ב"ר יהודה אומר אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי, יש דמקשים למת הביא ראיה מהשמונאי, הול"ל דאסור משום דסובר דשל עץ כשר. וצ"ע דאף דהוא עצמו דורש ריבוי ומיעוטי, לרבות של עץ, מ"מ כיון שבר פלוגתיה חולק עליו ודריש כלל ופרט וכלל למעט של עץ, לכן בא להוכיח מבית חשמונאי דדרשו כמותו, מדעשו משל עץ.

14. יד בנימין

דמעכזי גזעים כפתורים ופרחים לעצם המנורה שיהא פסולה בלא זה, וכן נקטו ז"ל לקוטי הלכות" בסוגיין בלא כדעת ה"ה המורי" שמסתפק בזה והבאנו לעיל בגמ' עמו' א' ד"ה בזה זהב בזה גזעים יעווי"ש.

והנה לפי סדרת אהמו"ר שליט"א שהבאנו שם דהא דגזעים כפתורים ופרחים מעכזין (בשל זהב) היינו שלא קיים בזה מלות "מנורה של זהב" אבל עדיין לא נפסלה המנורה מלהדליק בזה משום בלא גרע עכ"פ ממנורה של שאר מתכות דבזה בלא גזעים וכפתורים לפי"ן יש לפרש דברי הש"ך בפשיטות דדיעבד כסירה המנורה בלא גזעים כו' היינו אפי' בלא זהב, מיהו ברעק"א חזיון עכ"פ בלא נקט כן.

שם בגמ' לא יעשה אדם תצנית היכל כו' מנורה כנגד מנורה אבל עושה הוא של חמשה ושל ששה ושל שמונה, ושל שבעה לא יעשה ואפי' משאר מיני מתכות. הנה צו"ד סוף סי' קמ"א מייתי הך צרייתא להלכה ומסיים "ואפי' בלא גזעים וכפתורים ופרחים ומצאנו הש"ך משום ד"כל זה אינו מעכז דדיעבד המנורה כשרה בלא גזעים וכפתורים", ונחי' רעק"א כ' על דברי הש"ך משמע דבזהב דגזעים וכפתורים מעכזים מותר לעשות בלא גזעים וכפתורים, ומ"ש המחבר ואפי' בלא גזעים אשלפניו קאי" (היינו על מה שסיים "ואפי' משאר מיני מתכות") אבל בזהב שרי, ואולם בתוצאת שור צחי' לר"ה כ' לאסור גם בזהב ע"ש" עכ"ל. ומצאנו מדברי הגרע"א דבשל זהב פשוט

15. איזהו מקומן מסכת מנחות דף כח עמוד ב

מה דין עשיית שאר כלי המקדש וכן בגדי כהונה כתבניתם שבמקדש:

[1] כתב המנחת חינוך (מצות רנ"ד) דשאר כלי המקדש שלא הזכירו בברייתא מותר לעשות כתבניתם, [2] אכן במאירי ר"ה כד: מפורש דכן הדין בכל כלי המקדש. ולכאורה הדבר תלוי בפלוגתת רש"י והרמב"ן (שמות כה. ט.) האם כל כלי המקדש צריך לעשותם לדורות כתבנית של משה, או רק המפורשים במקרא - עי' מקדש דוד סי' ב. א., [ובביאור פלוגתת רש"י והרמב"ן - יעו"ב בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת פר' תצוה]. והמשך חכמה (סוף פר' יתרו) מחדש דבמזבח אין איסור זה - עי' תורת הקדש (ח"ב סי' י"ב), והערה קפ"ג לכנסת הראשונים.
והנה הברייתא וכן הרמב"ם לא כתבו דאסור לעשות תבנית ארון, והמנחת חינוך (מצות צ"ה) דקדק מזה דס"ל להרמב"ם דאי אפשר לעשות ארון אחר מלבד של משה, ותמה מדוע אי אפשר - עי' בזה מקדש דוד (סי' ב. א.).

ובבגדי כהונה אין איסור לעשות להדיוט כיוצא בהן, וראה משך חכמה פר' פקודי (שמות לט. א.) שדקדק מן הפסוק שבכל מלאכת המשכן לא הוזכר "כאשר צוה ה' את משה" אלא רק בבגדים, משום דהכלים סתמא לשמן קיימי דאסור לעשות כתבניתם, משא"כ בגדים צריך לחשב בהן בהדיא לשמן דלא סתמא לשמן קיימו, ועי"ש בהערת יד לחכמה בענין זה אי בעי לשמה בבגדי כהונה.

16. רמב"ם יד החזקה הלכות בית הבחירה פרק ז

(י) ואסור לאדם שיעשה בית תבנית היכל אכסדרא תבנית אולם חצר כנגד העזרה שולחן בצורת שולחן ומנורה בצורת מנורה אבל עושה הוא מנורה של חמשה קנים או של שמונה קנים או מנורה שאינה של מתכת אע"פ שיש לה שבעה קנים:

17. ספר מנחת חינוך - מצוה רנד - אות ח

וכן אסור לאדם לבנות בית תבנית היכל וכו' שלחן וכו' מנורה וכו'. עיין ר"מ פ"ז מבית הבחירה ה"י, כבר כתבתי לעיל [מצוה ל"ט אות א'] **דנראה מדברי הרב המחבר דדין זה לא יעשה אינו אלא מפני מורא המקדש, מדהביאו זה הר"מ בהלכות בית הבחירה והרב המחבר כאן.** ובפ"ג מעבודה זרה [הל' י' - י"א] מביא הר"מ דאסור לעשות צורת אדם וצורת חמה ולבנה, וכתב שהוא מלאו לא תעשון וגו' (שמות כ', כ') ואינו מביא דין זה שם.

18. ספר מנחת חינוך - מצוה רנד - אות ט

ובגוף הדין דאסור לעשות תבנית המקדש, צריך אני להתלמד בו האיך השיעור לאסור, והנה ברש"י בעבודה זרה שם ד"ה בית ובטור יו"ד סי' קמ"א מבואר דדוקא בית תבנית היכל בארכו וברחבו ורומו, ואם שינה קצת שרי, אם כן קשה לי מה זה השיעור לאסור האידנא, דבשלמא דמות חמה ולבנה וארבעה פנים וצורת אדם דהם קיימים תמיד, א"כ אסורים לעשות כמותם, דהתורה אסרה לעשות צורות המשמשים לפניו יתברך ויתעלה, והם תמיד במדה אחת. ודמות ארבעה פנים ג"כ דעת הש"ך סי' קמ"א [סק"כ] כיון דעתה אחר שבא יחזקאל והפך פני השור לכרוב אסור לעשות ארבעה פנים כדמות כרוב, וכן הדעת נותנת כיון דתורה הקפידה שלא לעשות כדמות המשמשין, אם כן בכל זמן אסור לעשות כדמות המשמשין באותו זמן, ואף דהש"ך מסיק דגם צורת שור אסור כיון דבשעה שנאמר המקרא היה בתבנית שור, אפשר לומר כיון דהיה אז צורתו ידוע א"כ אסור לעשות אף עתה. אבל תבנית מקדש, הנה אז בשעה שנאמר המקרא לא היה אז בית המקדש רק המשכן המבואר בתורה, א"כ מצד הסברה היה אסור לעשות תבנית המשכן כיון שהיה משמש לפניו יתברך, ואחר זה כשנגזר המשכן בשעת בנין בית עולמים בודאי אסור לעשות כתבנית בית עולמים, וקודם לכן ידוע דמשכן לא היה אולם א"כ בודאי היה שרי לבנות אכסדרה כמו שהיה רוצה, כי לא היה צורת אולם ידוע כלל עד שמואל ודוד שדרשו תבנית המקדש והכל מיד ה' עליהם השכיל [דה"א כ"ח, י"ט]. והנה שלמה המלך עשה רומו של היכל שלשים אמות ואנשי בית שני עשו רומו ארבעים כמבואר בבבא בתרא ג' ע"א, ועיין ר"מ הלכות בית הבחירה פ"ד ה"ג, א"כ חזין דנשתנה צורתו מבית ראשון לבית שני, וכן בית השלישי שיבנה במהרה בימינו אינו ידוע צורתו כמבואר בר"מ שם פ"א ה"ד דבני בית שני בנו מעין דברים המפורשים ביחזקאל, אבל הרבה דברים סתומים הם, וכשיבוא משיח והשי"ת יאיר עינינו אז נדרוש מתוך פסוקים תבנית המקדש. אם כן כיון שנשתנה צורתו בכל פעם, איזה תבנית איזה תבנית אסורה לנו האידנא, אם תבנית המשכן או תבנית בית ראשון או בית שני, או בשילה שהיה תבנית אחר כי היה בית אבנים ועליו היריעות, א"כ מה נדע עתה מה לאסור ... והנה אני כותב זאת באימה וביראה כי הוא להקל באיסור דאורייתא נגד הפוסקים, אך תורה היא וללמוד אני צריך, ולא אוכל להבין אם יש איסור בזמן הזה לעשות תבנית עזרה מאיזה תבנית נאסר, וצ"ע בזה...

19. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן ב

(א) מכל כ"ש שהיו במקדש אינו מפורש תבניתם במקרא רק על השולחן והמנורה ומזבח הזהב ויש לחקור בשאר כ"ש אם צריך לעשות דוקא כמותן שהיו בימי משה או יכול לעשות להם תבנית אחרת ומצאתי מחלוקת בזה בין רש"י ורמב"ן ז"ל בחומש דהנה רש"י פ' תרומה על פסוק (כה' ט') ואת תבנית כל כליו וכן תעשו כתב ז"ל כשתעשו כלי בבית עולמים כגון שולחנות ומנורות וכיורות ומכונות כתבנית זו תעשו עכ"ל והרמב"ן ז"ל הביא שם דברי רש"י ז"ל וכתב ולא ידעתי שיהיה זה אמת שיתחייב שלמה לעשות כלי בבית עולמים כתבנית אלו ומזבח הנחשת עשה שלמה כ' אמה על כ' אמה עכ"ל... אך לפ"ז תקשה אמאי לא קתני דלא יעשה כיור תבנית כיור דהא הכיור ג"כ י"ל מקום קבוע במקדש בין אוהל מועד ולמזבח ומקומו מעכב הקרבנות כדאמרינן בירושלמי שם ומוכח משם שא"ל תבנית מיוחד ויכול לעשות באיזה תבנית שירצה וכן אשכחן יומא (ל"ז). **בבן קטין שעשה י"ב דד לכיור שלא היה לו אלא שתים ואיך שינה תבנית הכיור ומוכח דשרי ודוחק לומר דהוספת דדים לא חשיב שינוי בתבנית ...**

20. איזהו מקומן מסכת מנחות דף כט עמוד א

אבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות:

א [מקור דין זה: 11] כתב הראב"ד (סוף"ג דתמיד) דילפינן לה בספרי מקרא דכתיב "בהעלותך", אך אינו מפורש למה דוקא ג' מעלות ולא יותר. 2] והרע"ב במשניות שם נתן טעם משום ג' העלאות שנאמרו במנורה. 3] וברמב"ם פיהמ"ש (סוף"ג דתמיד) משמע דילפינן מסברא - עי' אות ב'.

ב [מדוע לא היו המעלות חציצה? הנה אם אבן זו ילפינן מדרשא דקראי ניהא שאינה חציצה בשעת עבודה, אבל הרמב"ם פיהמ"ש בתמיד שם כתב הטעם מסברא ולא מדרשא, ולדבריו צ"ע - עי' בזה מקדש דוד (סי' כ"א סוס"ק ד') שתירץ [עפ"י תוס' ביומא נט:] דכיון שאין צריך בגדי כהונה להטבה ה"ה נמי חציצה לא פוסלת. אולם ראה בספר רנת יצחק עה"ת (תניינא במדבר ח. ב.) שהשיג ע"ז עפ"י דברי מרן רי"ז הלוי (הל' תמו"מ) דיש ב' דינים בדישון המנורה, ומצד דין הדישון בדשן עצמו הוא דקאמרי תוס' שאין צריך בגדי כהונה, אבל מדין עבודת ההטבה שבדישון צריך וא"כ הדרא קושיא, ומצד לתרץ עפ"י דקדוק הרמב"ם שהן מעלה היתה קבועה בקרקע המקדש ובטלה לרצפה ולכן לא הוי חציצה.

21. דף על הדף מסכת מנחות דף כט עמוד א

בגמ': אבן היתה לפני מנורה ובה שלש מעלות שעלי' הכהן עומד ומטיב את הנרות וכו'. כ"ק אדמו"ר בעל האמרי אמת זצ"ל אמר: מקשים הלא כתוב ולא תעלה במעלות על מזבחי, אך אי' במכילתא דדוקא למזבח אסור, אבל בהיכל מותר לעשות מעלה, ויש לדקדק הלא אין מוסיפין על הבנין, אך י"ל שהמעלה לא היתה מחוברת, אלא כמו שרפרף שאפשר לטלטלו, ולא שייך בזה תוספת בנין.

22. דף על הדף מסכת מנחות דף כט עמוד א

בגמ': איתבי רב שימי בר חייא לרב וכו' אמר ליה שימי את. בספר אגרא דכלה (פרשת וירא) כותב: דרכם של צדיקים גדולים, שאינם מסתכלים חוץ מארבע אמות שלהם (תשובות הגאונים סי' קע"ח), מפחד השכינה החופפת על ראשם, ואף שרב שימי היה תלמידו של רב כמו שכותב הגמרא בקידושין דף י"ב ע"א, ורגיל עמו תמיד, לא היה רב נושא את עיניו להסתכל בו ולהכירו, ולכן שאל: שימי את. עכד"ק.

בענין המנורה

א. דף על הדף מסכת מנחות דף כט עמוד א

הנה בשבת (כ"א ע"ב) אמר רבינא. דנר חנוכה נצרך להניחה בתוך עשרה ע"כ. ובסדר היום כתב דמצותה מי' ולמעלה עד י"ח טפחים שכן גובהה של מנורה היה י"ח טפחים ע"כ. וכ"כ במקור חיים (מהבעל חות יאיר) בשם אביו וז"ל א"א הגז"ל היה מדליקן למעלה מי' טפחים ואמר דהוי טפי דוגמא לנס הנעשה במנורה עכ"ל, אמנם באל"י רבה אמר שמביא דברי הסדר היום תמה עליו שזה נגד משמעות כל הפוסקים דאף להרי"ף והרמב"ם שהשיטו מימרא דרבינא אבל לומר להיפך דוקא להניחה למעלה מעשרה זה תמוה, ובערך ש"י (סי' תרע"א) כתב לבאר המימרא דרבינא, להניחה למטה מי' עם סברת הסדר היום להשוות גובה נרות חנוכה לגובה המנורה דמקדש, דהנה איתא בש"ס מנחות דף כ"ט דשלש מעלות היה לפני המנורה ושם עמד והדליק, והנה המעלות שבמקדש חצי אמה גבהה כדאיתא במדות ואמה בת ששה טפחים, נמצא מרגלי המדליק טי"ת טפחים ולהב המנורה תוך י' טפחים לכן ס"ל לרבינא דמצוה תוך י' טפחים מעמידת המדליק כמו במנורה עכ"ד.

ב. שאילתות דרב אחאי גאון - סימן כן

[ד] ברם צריך אי נמי מימר קאמרינן דמחייבין לאדלוקי שרגא תמניא יומי דההוא לוגא דאישתכח בהיכלא והוה ביה שעורא יומא חד ואדליקו מיניה תמניא יומי הלכך תקינו רבנן תמניא יומי לאדלוקי שרגא דחנוכה לפרסומי ניסא ומיתבעי ליה לבר ישראל לאותובי לשרגא לתרע ביתא מבראי דלא חזיוה כל עובר ושב ...

ג. העמק שאלה על שאילתות דרב אחאי גאון סימן כו - אות יז

[א] דההוא לוגא כו'. ע"כ ל"ד שהרי מחצה לוג לכל נר הי' כדאי' במנחות ד' פ"ח ב'. ולכאורה הי' אפשר לומר שלא היו מדליקים אז במנורה כלל. משום שלא הי' להם מנורה כלל דאי איתא שהי' להם מנורה

ונשתמשו בה אע"ג שהיתה טמאה במגע ט"מ משום דטומאה נדחה בשל צבור. אפי' טומאת מגע עו"ג שהן כזבין מכ"מ פשוט שאין בין מגע זבין למגע ט"מ ולא כפר"ח בה' חנוכה שגגה בזה במח"כ. ואין נ"מ אלא בזב עצמו שטומאה יוצא מגופו. אבל א"כ מה הועילו במה שמצאו שמן טהור. הא ניטמא מהמנורה. אלא ע"כ לא השתמשו במנורה כלל. הן אמת לשיטת רש"י ותו' דס"ל דחרב ה"ה כחלל אינו אלא בכלי מתכת. ולדעת ר"י בר"י במנחות דף כ"ח ב' דמנורה של עץ כשר. יש ליישב שהשתמשו במנורה של עץ והיתה ראשון והשמן שני. והועילו בזה שלא הי' השמן ראשון. אבל לשיטת הרמב"ם דחרב ה"ה כחלל אפי' בכלי עץ קשה. וכן לגבי שהשתמשו בשפודים ש"מ קשה. וא"כ הי' מקום לומר שלא השתמשו באותם שמונה ימים במנורה כלל משום שלא הי' להם. והדליקו באותו פך הטהור. או בכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה. וא"כ לא הי' אלא נר א' כדי לקיים להעלות נר תמיד. ומדוקדק מש"כ רבינו חזקוני לוגא. דמחצה לוג לי"ב שעות דלילה. ולוג שלם לנר תמיד כל המעל"ע. אבל הרמב"ן בפ"י התורה ריש פ' בהעלותך כ' דמנורה מעכבי ואי אין מנורה אסור להדליק כלל ע"ש. וע"כ הי' מנורה והיו אנשים טהורים שעשו מנורה טהורה אלא שלא יכלו להשיג שמן בטהרה. וא"כ חזקוני לוגא ל"ד. אלא כלי שמחזיק כדי ג' לוגין וחצי. או צ"ל ההוא לוגא. מלשון לגין שילהי מ' כלים לגינן גדולים כו' וכן הרבה. וזה העיקר:

ד. ספר נר למאה

עו	נר למאה
וכן יש להעיר מדברי התנ"י מנחות דף כ"ח שכתבו קרו להן שפודים מפני שלא היו בה גביעים כפתורים ופרחים ע"ש הרי דהיתה מנורה ממש ועיין לעיל מה שכתבתי מזה ולפי הצפנת פענח שהדלקת מנורה אפשר לקיים בנר מערבי לחדו"י יש ליישב קושי' הכ"י שברצונם היה להדליק רק נר מערבי לבד ותיכף ששפכו השמן לתוכו נשאר להם שמן וממילא ראו הנס גם בליל א' ועיין מה שכתבתי לעיל. סימן עג עוד י"ל באופן כזה דהנה בשורת שרי' קמא ח"ג סימן ע"א הקשה על מה שתי' המהרש"א שהדליקו בשברי כלי חרס הלא בע"ז דף מ"ג איתא שהדליקו בשפודין של ברזל-והניח בצ"ע ובס' בכור שור הקשה ג"כ על המהרש"א הלא מנורה של חרס פסול לדבויי הכל הבאתיו לעיל, י"ז י"א כ"ה וכדי ליישב דברי מהרש"א התמוהין נ"ל לומר דבר חדש שהדליקו אז בשתי מנורות אחת של חרס בהיכל. ובשפודין של ברזל בחצר. של חרס בהיכל. הגם שמנורה של חרס פסול זה דוקא אם יש עצה להדליק במנורה אחרת בטהרה אכל שם שלא הי' אפשר להדליק בפנים בשום כלי כיון שהיו מטמאין אותה בנגיעה מותר הי' להם להדליק בשברי כלי חרס שהן טהורין. וכדי לקיים גם הדלקת המנורה במנורה כשירה הדליקו גם בחצר בשפודין של ברזל אף שנטמאו השפודין בנגיעתן כיון	שכבר הדליקו בהיכל בטהרה ומה שחסר זה השלים זה וכו' מוכן הא דאמ' והדליקו נרות בהצרות קדשך והקשו על זה הא בעינן מנורה נוכח השלחן וכיון שכבר הדליקו נוכח השלחן רק כדי לקיים גם במנורה כשירה אף לכתחילה הדליקו גם בחצר. וממילא לא קשה קושית הבכור שור וגם קושית השו"מ כיון דבגמרא שם אנו דנין על כשרות המנורה ושפיר מביאין רא"י מבית חשמונאי איזה מנורה כשירה להדליק אבל של חרס פסול. ואפשר עוד שלאחר ח' ימים שנטהר מטמאתן הדליקו עוד באותן שפודין בהיכל עד שהעשירו כדאיתא בגמרא. וכו' מיושב קושית הכ"י דגם ביום א' הי' הנס כיון דה"י נצרך להם אז שמן להדליק בשתי מנורות אחת להדליק בטהרה וזה דוקא הי' אפשר להם בשברי כלי חרס שהן טהורים ואמה להדליק במנורה כשירה הגם שנטמאה וכאשר התחילו ליתן שמן במנורה אחת ראו תיכף שלא נחסר מהשמן והדליקו גם בשני' וראו הנס תיכף ביום א' גם בספר מאיר עיני הכמים תירץ שהדליקו בשתי מנורות ע"ש. סימן עד איתא בגמרא לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה. וכתב בספר ליקוטי יהודה וי"ל איתא בשם אא"י החידושי הרי"ם וצ"ל שדקדק

ה. העמק דבר על שמות פרק כה פסוק לא

מנרת. את המנורה מיבעי. והכי כתיב במעשה ויעש את המנורה זהב טהור. אלא מנורת היא מחוברת ונסמכת לטהור. וכמו שהיה כתוב מנורת טהור זהב טהור. והיינו דכתיב כ"פ מנורה הטהורה. ולא משום שהיתה של

זהב טהור כפרש"י להלן ל"א ח'. אלא משום שתכונתה בעצם טהורה. והכונה שאינה מאירה כראוי אלא כשהדור טהור במעשיו. ומש"ה בבית שני אחר שנתקלקל הדור וכבה המנורה. וגם לפי אשר יבואר תכלית המנורה הוא להאיר כח הפלפול וחדושי תורה שיבא ע"ד האמת. ומאז שהדור לא רוחץ ונכבה המנורה נעשה תורה לשתי תורות כידוע:

ו. העמק דבר על שמות פרק לז פסוק יט

בקנה אחד. תיבה זו הכתובה בשנוי מהכתוב בכל המקומות בקנה האחד. ממשיך את הדעת להשכיל על ענין הגביעים המשוקדים כפתור ופרח. **והנה ראינו ברבה פ' מקץ דרבי טרפון בשעה שהיה אחד אומר לפניו דבר הגון בתורה היה אומר כפתור ופרח. ושיחת רבן של ישראל מלמדנו שהבין אשר בכפתורים ופרחים של המנורה רמזו חדושי תורה שיש בהם שכל טוב לעושיהם. ומש"ה אמר למי שחידש דבר טוב שהוא כו"פ שעל המנורה. וכבר נתבאר ר"פ תצוה שהמנורה בכלל מרומז להאיר על חכמת התורה בפלפולה ש"ת והחקירה והעיון. והנה ששה קני מנורה עם הנר האמצעי הן המה שבע חכמות חיצוניות הטפלים לתורה. ושהתורה צריכה להם להתפרש בכל פרטי שיעורין** וכדומה המגיע לבאור התורה. וע"ז מצויר. גביעים המורים על השקאה. שהתורה משקה בחכמות. והחכמות משקים הדעת לדעת ולהבין דקדוקי דבר ה'. כדאיתא בכורות ד"ח שר' יהושע עמד ע"ד נפלא בחכמת הטבע ע"י דקדוקי תורה. והגביעים משוקדים ללמדנו שכ"ז אינו בא אלא ע"י שקידה. והלא ע"ז הציור אמר ה' לירמיה שראה מקל שקד לאמר כי שוקד אני וגו'. ובאו שלשה גביעי' שההשקא' מועלת גם לידיעת התורה ודקדוקיה גם הנוגע למעשה המצות גם לכשרון ד"א והליכות עולם. כחמת אדם בעמל תורה תאיר דרכו על הארץ. אחר כ"ז יש לדעת כי יש איזה תועליות שבאה ע"י שקידה בחכמה מיוחדת דוקא לאותה חכמה' משבע חכמות ולא זולתה. וע"ז מרומז הלשון בקנה האחד המיוחד. ויש תועליות שבאים משקידה בחכמה לשם ידיעת התורה אשר אינם מיוחדים לאיזה חכמה וע"ז מרומז הלשון בקנה אחד. איזה דבר חכמה שהוא היא באה מכח המנורה שהיא מורה על כח התורה ולהאיר על ידיעתה כאמור. וענין ארבעה גביעים אלו שבאו בגוף המנורה לרמז לארבעה תועליות שבאו בשקידת התורה. להבין כפתור ופרח בגוף התורה ולהשכיל בשארי חכמות. ולהשכיל בעבודה. ולהשכיל בד"א:

ז. העמק דבר על שמות פרק לט פסוק לז

נרות המערכה. לפי הפשט נקראו כך משום דכתיב ביה יערוך אותו אהרן וגו'. אבל עדיין קשה שהרי לא נזכר זה הלשון בשום מקום דחשיב המנורה ונרותיה. אלא מכאן דדרשו חז"ל בפסיקתא פ"ו ר"ח א' ההבאה של מלאכת המשכן היתה בימי חנוכה. והיינו שלמדו מכאן שהביאו בזמן שנתחזק כח המנורה והיינו בימי חנוכה והיו לשון המערכה לרמז בעת שהיה מערכת השמים והשגחה העליונה תלוי על כח המנורה שבא להאיר על כח התלמוד ופלפולה ש"ת כמו שביארנו ר"פ תצוה. והיו אותן הימים מסוגלים לזה מכבר. והגיע בפועל לאחר כמה שנים בימי בית שני (והנה זכריה הנביא אמר שראה מנורה ושבעה נרות וגו' ושאל את המלאך מה המה אלה. וענהו זה דבר א' אל זרובבל לאמר לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור והוציא את האבן הראשה תשואות חן חן לה. והדברים סתומים איך מראה המנורה על כל זה ומה זה האבן הראשה. אבל הענין שניבא כי בבית שני יתחזק **כח פלפולה של תורה עם שבע חכמות המרומזות בכח המנורה ושבע נרותיה** כמש"כ לעיל בפ' ויקהל. ובאשר תכלית מלחמתה ש"ת הוא להגין ממלחמות כמש"כ כ"פ שהיא חרבה של ישראל מש"ה אמר דהמנורה מראה דלא בחיל ולא בכח. היינו מלחמת תנופה יהיו ניצויים. כי אם ברוחי. ואמר עוד והוציא את האבן הראשה. דבאמת יש עוד דברים שמועילים לנצח במלחמה כמו שאמרו על דור אחאב שנצחו משום שלא היו בהם דילטורין. ואמרו עוד הקובע מקום לתפלתו אויביו נופלין תחתיו. ועוד הרבה זכיות ונמשלים לכל כלי זיין. אבל האבן הראשה המגין במלחמה הוא חרבה ש"ת שנמשל לחרב ביחוד כמש"כ ס"פ בא והוא ראש כל". ואמר עוד דתשואות חן חן לה. זה הכל"ז בא גם לתכשיט כמש"כ שם. וכן הולמד תורה חוט של חסד משוך עליו. והכל מרומז במנורה ונרותיה שמאירה. ואור משל על חן וכבוד כדכתיב כי שמש ומגן ה' אלקים. ומפרש מהו כי שמש חן וכבוד יתן ה'. ומהו מגן. לא ימנע טוב וגו':

ח. ספר אז ישיר-מתן תורה

מצות הנחת תפילין במדבר

הזכרנו לעיל שיש לחקור כיצד קיימו בני ישראל במדבר מצות תפילין לפני שניתנו להם פרשיות שמע ווהיה אם שמוע. והאם באמת יש לומר שלא הניחו תפילין במדבר כיון שארבעת הפרשיות שבתפילין מעכבות זו את זו.

וביישוב הדבר כתב הרשב"א (חידושי מנחות המיוחסים לתוס' רי"ד - דף ל"ד), וז"ל:

וי"ל דאין מוקדם ומאוחר בתורה ואעפ"י שלא נאמרה עדיין ניתנה לידרש, אי נמי ע"כ נראה שנאמרה שמע והיה אם שמוע בשעת פסח מצרים ואעפ"י שנכתבה במשנה תורה שהרי קדש והיה כי 'ביאך נאמרו בשעת יציאת מצרים וכתוב בהם והיה לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך אלמא הזהיר אז הקב"ה על התפילין והתפילין הם נעשים מארבע פרשיות הללו א"כ היה צריך שנאמרו אז בשעת יציאת מצרים.

כלומר, בוודאי קיימו בני ישראל מצות תפילין במדבר, וזוהי מוכיח הרשב"א שפרשיות אלו נמסרו להם לפני שנכתבו בתורה, כי אי אפשר לקיים מצות תפילין בלי ארבעת הפרשיות.

ובסידור אוצר התפילות (לסדר הושענות) הביא מהמהרי"ל ד"סקין לבאר את מה שאנו אומרים "טבועים בצול גזרים יקרך עמם מעבירים", וז"ל:

שתיכף אחר שנגמרו לאכול את פסחיהם ונשאר להם זמן רב עד שעת יציאתן אמר להם משה פרשת קדש לי כל בכור והזהירם על מצות תפילין והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך והם הלכו ותיכף ועשו להם תפילין מעורות הפסחים וגידיהם, ומאז והלאה היו הולכין מוכתרין בתפיליהם כל זמן מצותן. [והוסיף האוצר התפילות] ולפי דעתו ז"ל זהו שישד הפייטן כאן יקרך עמם מעבירים הם התפילין כמו שדרשו רבותינו ויקר אלו תפילין, כי בזכות התפילין נצולו משטף מים רבים.

ומדבריו נראה שבני ישראל הניחו תפילין אף קודם מתן תורה [וכן מובא בחידושי מהרי"ל ד"סקין על התורה פרשת קורח]. אך לא ביאר האם היו בתפילין שהניחו ארבע פרשיות, או שמא רק שתי פרשיות.

ברם מדבריו הדעת זקנים מבעלי התוס' (שמות י"ד) נראה שלא הניחו בני ישראל תפילין בשעת קריעת ים סוף, וז"ל:

על אביי לחומרא, ולדעתו אין הבדל באיזה אופן מחליף את סדר הפרשיות כי בכל גווני

שבתחלה נתמלא הים חמה עליהם עד שבא גבראל ושםם כחומה בתוך הים והיה מכריו על הים ואמר למים שבימינם הזהירו בישראל שעתידין לקבל התורה שנתנה בימינו של הקב"ה... ואמר לים שבשמאלם הזהירו בישראל שעתידין להניח תפילין בשמאל.

ומכאן שכתבו 'שעתידין להניח תפילין בשמאל' משמע שעדיין לא הניחו בני ישראל תפילין באותו הזמן, שלא כדברי המהרי"ל ד"סקין^{טז}. ברם, בעלי התוס' לא כתבו מתי התחילו להניח תפילין בפועל, האם בשעת מתן תורה, או שמא רק לאחר שקבלו את כל ארבעת הפרשיות.

וכתב בילקוט שמועוני (פרשת ויקהל רמז ת"ט) שבזכות מצות תפילין נכנסו ישראל לארץ, 'עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ'. ומשמע מדבריו שנהגו במצוה זו כבר במדבר, אך לא מובאר בילקוט שמועוני האם הניחו תפילין במשך כל ארבעים השנים שהיו במדבר או רק סמוך לכניסתם לארץ ישראל.

ובתנא דבי אליהו (פרק כ"ו) תניא^{יז}:

וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת אמר הקב"ה למשה מפני מה חלל זה את השבת אמר משה לפניו רבש"ע איני יודע א"ל הקב"ה למשה אני אומר לך כי בכל ששת ימי חול יש לו לישראל תפילין בראשו ובזרועו ורואה אותם וחוזר ממעשיו אבל עכשיו ביום השבת שאין לו תפילין בראשו ובזרועו לכן חלל זה את השבת.

התפילין פסולות. אבל אפשר לפרש שכונת רבא לחלוק על רב בעצמו, ואז דעת רבא היא שאין הסדר מעכב והכל כשר. ולפי זה יש לומר שאף שלהלכה אין אנו סוברים כרבא, מ"מ היו קהילות שנהגו כדעת רבא ומחמת כן נולד הספק כי הסופרים מצאו תפילין אלו וסברו שתפילין אלו כשרות הן לפי דעת רב.

^{טז} עיי' בספר המנהיג (ח"ב ע' תשכ"ט), וכן בספר 'פנים יפות' (פרשת כי תבא), וכן בדרשות 'חתם סופר' (דרוש לשבת הגדול תקנ"ח דף ר"ל ע"ב מדפי הספר), שנקטו גם כן שבני ישראל לא הניחו תפילין במדבר.

^{יז} ובדעת זקנים מבעלי התוספות (פרשת שלח) הביאו מדרש זה.

❧ תפילין בעלי שתי פרשיות

ישנם פרשנים שנקטו שדור המדבר הניחו תפילין בעלי שתי פרשיות, וכן כתב בכלי חמדה (פרשת דברים בדף ד' מדפי הספר), וז"ל:

והנה נראה ברור דכ"ז דלא נאמר משנה תורה לא ה' בתפילין אלא ב' פרשיות קדש וה' כי יבאך שעדיין לא נאמר פרשת שמע וה' אם שמוע"ט.

ומבואר שלדעתו הניחו בני ישראל במדבר תפילין בעלי שתי פרשיות בלבד, ודלא כדברי המבי"ט.

והגמ' במנחות (ל"ד) הביאה ברייתא בה נחלקו התנאים במקור הדרשה שבתפילין ישנם ארבע פרשיות, וז"ל:

תנו רבנן לטטפת לטטפת לטוטפת הרי כאן ד' דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר אינו צריך טט בכתפי שמים פת באפריקי שמים.

כלומר, רבי ישמעאל דורש מהאות ו' שבתבית לטוטפות כאילו נכתבה תיבה נוספת וכאילו נזכר בתורה ארבע פעמים טטפת, וזהו המקור לארבעת פרשיות התפילין. ר"ע חולק וסובר שניתן לדרוש את משמעות התיבות, שפירוש תיבת טט בכתפי הוא שמים ופת בלשון אפריקי הוא שמים ומוזה אנו לומדים שבתפילין ישנם ארבע פרשיות.

ויש להקשות על שיטת ר"ע, שאע"פ שמטעם כלשהו בחר הקב"ה ללמודנו דין זה שלא בלשון הקדש², מ"מ מדוע כתבה התורה דרשה זו בשתי תיבות שפירוש כל אחת הוא שמים ולא בתיבה אחת שפירושה ארבע.

¹ וכן כתב בפרשת ואתחנן (דף כ"ג), ובפרשת עקב (דף כ"ז). ועיין בשו"ת 'בשמים ראש' כסא דהרסנא (סימן כ"ה) שנקט גם כן כדברי הכלי חמדה בענין זה.

² כ מדוע כתבה התורה את מצות תפילין בתיבות זרות ולא בלשון הקודש

האחרונים הקשו מדוע כתבה התורה את מצות התפילין בלשונות זרים ולא בלשון הקודש, ומצינו כמה תירוצים על זה. בפרדס יוסף החדש (ואתחנן ו') הביא מהמהר"ל שפירש שמה שהתורה הזכירה לשון זרה בפרשת תפילין הוא משום שהיה צד לומר שצריך לקרות קריאת שמע בלשון

במרגליות הים (ד' אות ז') הביא פירוש מהעין יוסף מדוע נחלקה הדרשה לגבי תפילין של ראש לשנים, וז"ל:

מורה על ממשלתו של השי"ת בעליונים ובתחתונים והרצועות מורים על ההשפעה שמשפיע עד טבור הארץ על כן קראם טטפת שטט בכתפי וטט באפריקי שמים שהם שתי מדינות בשתי קצות הארץ וא"כ שמים מורה על ממשלתו מקצה העולם ועד קצהו.

ולפי פירושו אפשר להסביר שהתורה חילקה את הדרשה בצורה זו בכדי להראות את ממשלת הקב"ה על השמים ועל הארץ, מקצה אחד ועד הקצה השני.

בפרדס יוסף החדש (פרשת ואתחנן שם) הביא מהפענח רזא פירוש אחר שלשון טטפת היא לשון המורה על הגבהה ויתרון, שע"י הנחת התפילין אנו נעשים גבוהים משאר אומות העולם, כי הקב"ה משרה את שכינתו עלינו, ומטעם זה כתבה התורה את הדרשה בדוקא בלשון אומות העולם.

ובזה יש ליישב מה שהתורה לימדה שישנם ארבע פרשיות בתפילין על ידי תיבה שמשמעותה שמים ועוד שמים, ולא נקטה תיבה אחת שמשמעותה ארבע, וזאת משום שיש תועלת מיוחדת בדוקא בתיבות אלו כדי ללמודנו ענין זה של הגבהה ויתרון, ואילו כתבה התורה תיבה אחת שמשמעותה ארבע, לא היינו לומדים ענין חשוב זה.

ושמעתי בשם הרב דוד קאהן (רב ביהמ"ד גבול יעב"ץ בברוקלין) ליישב על פי דברי הכלי חמדה, שמכיון שהתפילין ניתנו בשני שלבים, שבתחילה הניחו תפילין בעלי שתי פרשיות ואחר כך הניחו תפילין בעלי

הקודש . ובמרגליות הים (סנהדרין ד') הביא מהמלבי"ם שהוסיף לבאר שהקב"ה ברא את העולם בלשון הקודש, ולא היו לשונות אחרים כלל עד דור ההפלגה, ובזמן ההוא נאבדו מלשון הקודש מספר תיבות ונוספו ללשונות זרים ורק לתנאים ניתנה היכולת לברר אילו תיבות שייכות ללשון הקודש ולהחזירם. ועיין עוד בדרשות רבנו יהושע אבן שועיב תלמיד הרשב"א סוף פרשת נח, ובס' נחל קדומים לחיד"א סוף פרשת ואתחנן.

ארבע פרשיות, על כן כתבה התורה תיבה ממנה ניתן לדרוש שתיים שתיים, וזאת בכדי להודיע שמתחילה התפילין היו בעלי שתי פרשיות בלבד, ורק בסוף שנת הארבעים הוסיפו לתפילין שתי פרשיות נוספות.^{כא}

❧ סדר הפרשיות נשתנה בימי אבלו של משה

ועפ"ז ניתן גם ליישב כיצד התחילה מחלוקת בישראל לגבי סדר הנחת הפרשיות. וביביע אומר (שם) הביא מספר מים חיים לפרש שמתחילה הניחו תפילין בעלי שתי פרשיות בלבד ואח"כ ניתנו להם שתי פרשיות נוספות, הם שמע ווהיה אם שמוע, ובימי אבלו של משה, כשנשתכחו שלשת אלפי הלכות, שכחו את ההלכה איזו מהפרשיות קודמת, ולא היתה להם אפשרות לבדוק את התפילין משום שהתפילין שהניחו עד אז היו בעלי שתי פרשיות בלבד, והספק לא נפל אלא על הפרשיות האחרונות.

כא והגאון רבי מנחם זעמבא הי"ד (בדרשה לבר מצוה שהובאה בסוף ספר גור אריה יהודה דרוש א') כתב שהשאלה אם הניחו תפילין של ארבע פרשיות או תפילין של שתי פרשיות תלויה במחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא בדרשה ממנה לומדים שישנם ארבע פרשיות בתפילין. רבי ישמעאל דרש שבתפילין ישנם ארבע פרשיות מזה שכתבה התורה את תיבת טטפת שלשה פעמים [ארבעה פעמים עם האות ו' המיותרת]. ואם לא היו בידי בני ישראל פרשיות שמע ווהיה אם שמוע, אי אפשר היה לדרוש כן, שהרי מקצת תיבות אלו נמצאות בפרשיות אלו. וא"כ, לרבי ישמעאל אפשר לומר שהניחו ישראל במדבר תפילין בעלי שתי פרשיות בלבד וזאת עד שקבלו את פרשת שמע ואת פרשת ווהיה אם שמוע. אבל לר"ע, הסובר שדורשים ארבע פרשיות בתפילין ממשמעות התיבה טטפת, כיון שהוזכרה תיבה זו בפרשת ווהיה כי יביאך, א"כ מיד היו חייבים להניח תפילין בעלי ארבע פרשיות, ובע"כ שבאותו הזמן ניתנו להם כל ארבעת הפרשיות.

אמנם, אין הסבר זה עולה בקנה אחד עם דברי הרב דוד קאהן, שלדעתו, אף לפי ר"ע תיבת טטפת מרמזת שבמדבר הניחו תפילין בעלי שתי פרשיות.

ולמעשה הרשב"א מ'אן באפשרות שהניחו תפילין בעלי שתי פרשיות, ולכן כתב שאין מוקדם ומאוחר בתורה. אבל לפי הגרמ"ז אין קושי לומר שהניחו תפילין בעלי שתי פרשיות, וכמו שמצינו במצוות אחרות שבמדבר קיימו את המצוות בדרך שונה מהנהוג בזמן הזה. דוגמא אחת מצינו בקרבנות חג השבועות, שלדין קי"ל שהלחם מעכב את הכבשים, ואילו לר"ע במדבר הביאו את הכבשים בלי הלחם (מנחות מ"ה ב').

2. הקישוטים בקנה האמצעי, ביחס לגבהו

פרח — באמצע הבסיס (הירך) שממנו הקנה יוצא —

גובה הבסיס עם הפרח 3 טפחים

" 2

" 1

" 2

כפתור — שממנו מתפצלים שני הקנים הארוכים

מימין ומשמאל 1

" 1

כפתור — שממנו מתפצלים שני הקנים הבינונים

מימין ומשמאל 1

" 1

כפתור — שממנו מתפצלים שני הקנים הקצרים

מימין ומשמאל 1

" 2

" 3

שלשה גביעים כפתור ופרח

בס"ה גובה המנורה — הקנה האמצעי (עם הבסיס) 18 טפחים

מעל הפרח העליון הורכב הגר. (כוס הזהב לקיבול השמן

הפתילות) 1

ובמנורה — ארבעה גביעים, משקדים, כפתורים

וכפתור, ופרח, וקפתור תחת שני הקנים ממנה, וכפתור

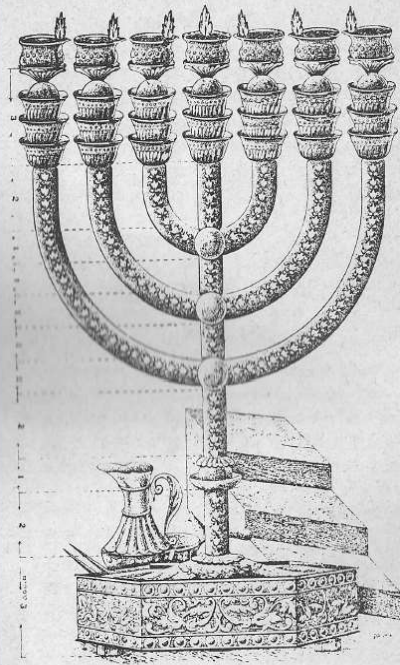
תחת שני הקנים ממנה, וכפתור תחת שני הקנים

ממנה לאטות הקנים היצאים מן המנורה.

(שם כה, לד—לה).

3 מנחות כה, ע"י רש"י שפוח כה, לה, וספר מעשה חושב, טרק ו'

מסקא ט'

צויר כג
המנורה

3. הקישוטים בששת הקנים

בכל קנה מששת הקנים היוצאים מהמנורה (מהקנה האמצעי),

היו שלשה גביעים, כפתור ופרח, מקבילים לשלשת הגביעים,

הכפתור והפרח של הקנה האמצעי. ועל כל קנה — גר 1.

שלושה גביעים משקדים בקנה האחד — כפתור

ופרח, ושלושה גביעים משקדים בקנה האחד —

כפתור ופרח, כן לששת הקנים היצאים מן

המנורה* 1. (שם כה, לג).

פרח

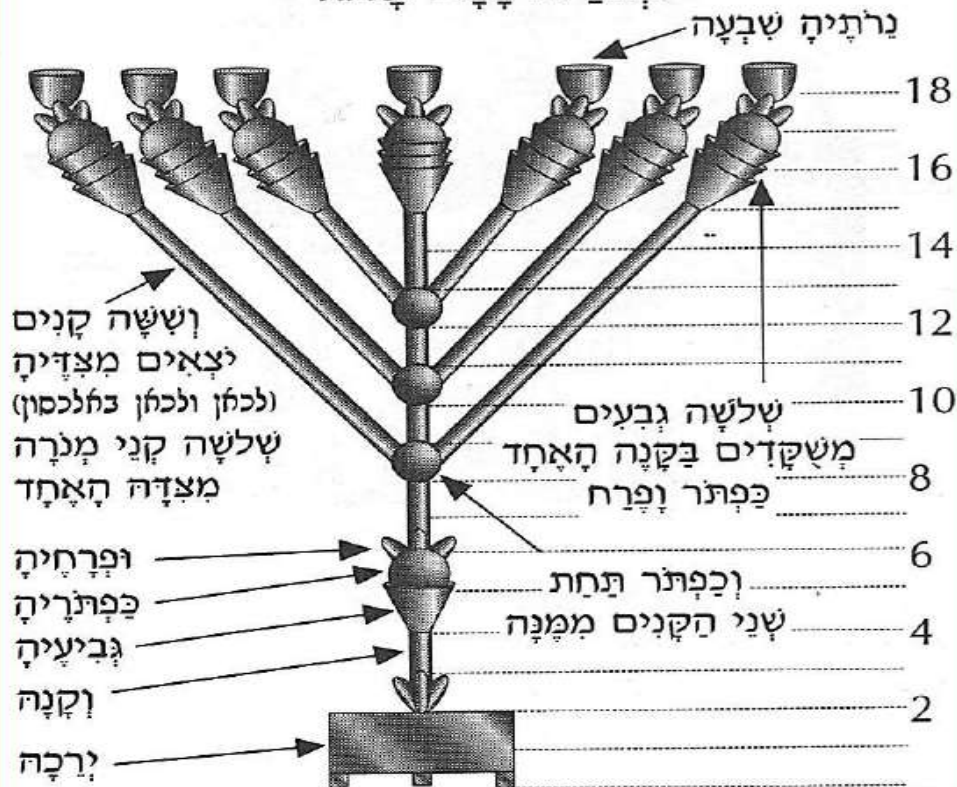
כפתור

גביע

צויר כז

מִנְרֶת זָהָב טָהוֹר

© כל הזכויות שמורות לארטסקרול-מסורה,
תשס"ד. העתקה אסורה בכל צורה שהיא.

קומתה
בטפחים